

IMPACTUL REGIMULUI SOVIETIC ASUPRA STATULUI BASARABEAN (1944-1950). (Studiu de caz)

Nichita Mariana

Universitatea Tehnică a Moldovei

Cuvinte cheie: „anexare forțată”, „protocol adițional secret”, „impactul regimului sovietic”, „acte oficiale”, „etnografic”, „operațiunea Iug”, „colectivizare”, „deportări”, „sistem educațional”, „sat răzășesc”, „teroare bolșevică”.

Introducere

Anul 1940 a fost un an de cotitură în istoria neamului românesc. Această perioadă se caracterizează sub aspect economic, social, cultural, politic, prin anexarea forțată a Basarabiei de la România Mare, de către Uniunea Sovietică. Acțiunea dată fiind o consecință directă a semnării Pactului Ribbentrop-Molotov(1939). Pactul era compus din două părți : „Pactul de neagresiune si Protocolul adițional secret “. Semnând Protocolul adițional secret URSS își menționa interesul deosebit pentru Basarabia (punctul 3) : „În privința Europei sud-estice, partea sovietică subliniază interesul pe care-l manifestă pentru Basarabia. Partea germană declară un total dezinteres față de aceste teritorii.” Schimbările survenite în Basarabia după anexare au fost influențate atât de factorii obiectivi (noile condiții istorice, transformări în domeniul politic, economic) cât și de factorii subiectivi, în special modul de administrare a ținutului de către forțele sovietice, erau aduși mulți „specialiști” din URSS care ocupau cele mai înalte posturi, au avut loc suprimarea gospodăriilor țărănești individuale (colectivizarea), modificări în domeniul lingvistic, manipulări pe bază de principiu confesional. Problema care prezintă un interes deosebit pentru acest studiu de caz este nu doar impactul regimului sovietic asupra satului basarabean (1944-1950), dar și rasfrîngerea lui asupra populației sec.XXI, în special domeniul lingvistic (cea mai ucigătoare armă îndreptată contra conștiinței naționale – bilingvismul). Drept obiect de cercetare minuțioasă a acestui studiu de caz , am examinat satul natal “Mereni”. Studiul de față are drept obiective:

- Analiza consecințelor celui de-al doilea război mondial , care s-au rasfrînt asupra mediului rural (nivel național) și nivel local (Mereni).
- Cercetarea evenimentelor istorice: foametea(1946-1947), colectivizarea (1944-1950) , deportările (1949)
- Analiza raporturilor dintre administrația locală și săteni.
- Examinarea evoluției sociale , manifestînd un interes sporit pentru sistemul educațional.

Izvoarele cercetării. Pentru realizarea studiului de caz am folosit izvoarele istorice accesibile publicate în culegeri de documente. Izvoarele folosite pot fi divizate după valoarea documentară și caracterul informației pe care o conțin în următoarele categorii: Acte oficiale- decretele și legile prin care a fost guvernată Basarabia și restabilirea ordinii după cel de-al Doilea Razboi Mondial. O altă categorie a izvoarelor o constituie mărturiile ale sătenilor (s.Mereni), care au trăit în acea perioadă.

Istoriografia: Problema abordată în prezentul studiu de caz a fost cercetată tangențial în lucrările ce se referă la subiectele preconizate.Una dintre lucrările în care sunt abordate cîteva aspecte ale temei noastre este “Mereni. Monografia unui sat răzășesc” (Veaceslav Stăvilă). În această lucrare monografică putem găsi caracterizarea evenimentelor istorice (foametea, deportările), mărturiile oculare ale sătenilor, fotografiile care au întipărit istoria neamului, dar și caracterizarea minuțioasă a satului per ansamblu. La elaborarea cărții au lucrat în echipă profesori, doctori în științele istorice cât și săteni.Un exemplu ar fi domnul Eugen Sava doc.hab.. Drept surse de investigație le-au servit documente din ANRM, materiale din colecțiile muzeului satului Mereni, informațiile de presă, monografiile, studii științifice, vechile tipărituri.O altă lucrare de valoare este “Moldovenii sub teroarea bolșevică”, cartea respectivă impunînd o viziune clară asupra trecutului și viitorului nostru,diferită de cea care ne-a fost relevată de regimul totalitar comunist.O sursă importantă sunt informațiile din “Muzeul de Istorie și Etnografie Mereni” , acesta reflectînd nemijlocit istoria evoluției satului basarabean atât în perioada ce este stipulată în cercetarea studiului de caz (1944-1950), cât și pe parcursul întregii istorii.

Satul dintre Nistru și Prut, pe lînga caracteristica sa general - românească, posedă în aceleași timp și un specific moldovenesc, prin care sunt exprimate particularitățile tipice periferiei de răsărit a spațiului național. În același timp este și un sat basarabean , grație unor trăsături formate în condițiile izolării la o anumită etapă a acestei regiuni de masivul de bază al neamului. Satul basarabean, la rîndul său, în

dependență de localizare, este diferit: orheean, lăpușnean, sorocean, tighecean, codrean. Din acest punct de vedere și ținând cont de evoluția istorică, satul Mereni se remarcă în postura dublă de sat orheean (codrii Merenilor erau parte integrantă a Codrilor Orheiului, care au constituit în evul mediu o formațiune militaro-politică locală - Țara Orheiului) și sat lăpușnean (localitatea se suprapunea și cu Codrii Lăpușnei). Ceea ce mi-a trezit un interes deosebit pentru relevarea acestei teme este faptul că în conformitate cu unele versiuni, întemeietorul satului Mereni ar fi fost bătrînul Marea – tatăl soției domnitorului Alexandru cel Bun, stăpînitoarea pămînturilor din preajma Mănăstirii Căpriană, Marena și în pofida faptului că prima mențiune documentară a satului răzeș ține de 25 septembrie 1475, el este cu mult mai vechi, dovada fiind primele peregheze arheologice pe moșia actuală a satului realizate de către Gheorghe Postică în anul 1975, care a descoperit aici patru așezări din perioada daco-romană-sec.II-IV î.Hr., o așezare din epoca bronzului-sec. XVI-XII î.Hr., și a înregistrat 13 cimitire tumulare (movile din pămînt) cu înmormîntări din milenii IV-III î.Hr. Cercetările s-au soldat și cu descoperirea diverselor obiecte (săgeți din bronz, amfore romane, fibule, greutăți de la războaie de țesut, un topor din piatră șlefuită aflat astăzi la muzeul din localitate, etc.). Între timp toate s-au schimbat, în special modul de trai influențat de ororurile sec. XX-XXI, un factor decisiv ar fi cel de-al Doilea Război Mondial (1941-1945). Consecințele acestea au fost resimțite în cadrul regimului comunist. Comunismul și-a propus construirea unei societăți noi, în care să nu existe conflicte de ordin social, național, etc. Clasa de mijloc care constituie baza unei societăți democratice, a fost lichidată sub pretextul că ea nu are loc în noua societate și subminează regimul communist. Deși s-a pretins a fi un regim inspirat din idealurile iluminismului și socialismului, regimul comunist a justificat aplicarea terorii în masă și lichidarea fizică a unor întregi categorii sociale. Represiunile comuniste împotriva unor oameni nevinovați, fără respectarea formală a prezumției de nevinovăție, sunt definite drept crime împotriva umanității. Pentru „a vedea” cu ochii mei cele întîmplate am intervievat persoanele ce au fost martori oculari în cadrul războiului, Ciobanu Maria 78 de ani (n. 1937, s. Mereni): „Aveam 6 ani cînd am auzit pentru prima oară cum mi se spune: „Kaput”. Acest „Kaput” nemții mi-l aduceau aminte cînd mă împotriveau să le execut ordinele, însemnînd că pot să mă trezesc și cu un glonte în frunte în caz de refuz. Fiind copilă, atribuția mea era să le spăl „catilioacele” (vasul pentru mîncare). În acea perioadă nemții înaintau dinspre Nistru (or. Dubăsari, s. Puhăceni, Șerpeni), iar drumul hîrtopului care astăzi îl trec zi de zi pe atunci era linia centrală a frontului. Ascunzîșurile pe atunci erau foarte frecvente, pentru a supraviețui părinții ascundeau gavanoasele cu mîncare sub podeaua șurei de la vacă, în caz contrar puteai să mori de foame. De multe ori se întîmpla că știam de unele atacuri, bărbații erau chemați la primărie unde erau preveniți să ia măsurile de vigoare, aceștia la rîndul lor transportau femeile și copii în beciuri, iar ei rămîneau acasă și deschideau ferestrele, ușile să nu se spargă stecle de la vuietul bombardamentelor.”

Cel de-al doilea război mondial și regimul comunist au modificat totul în jur și anume: au transformat oamenii în animale (au fost depistate cazuri de canibalism în localitate), au adus boli inexistente pînă la război (tiflul) din cauza condițiilor antiinumanе, nesănitate și a multor trupuri dezmembrate și lăsate așa, au provocat foamete în masă (1946-1947), dat fiind faptul că după război recolta de grîu nu a fost reușită și oamenii au rămas fără de pîine, au colectivizat gospodăriile țărănești uninîndu-le în colhozuri, țărani fiind nevoiți să ofere acea postavkă la stat din propriile bunuri, au creat premisele următorului val de deportări din noaptea din 5 spre 6 iulie 1949 și au început o nouă istorie a Basarabiei și anume cea transcrisă în RSSM din cadrul URSS. După război, agricultura RSS Moldovenești era reprezentată de colhozuri și sovhozurile de pe malul sîng al Nistrului și gospodăriile țărănești individuale din cele șase județe ale Basarabiei. Acestea din urmă erau principalii furnizori de cereale la stat. Odată cu intrarea trupelor sovietice pe teritoriul românesc, în primăvara anului 1944, în baza legilor adoptate în 1940, gospodăriile țărănești individuale au fost impuse la predări obligatorii ale produselor agricole. Executarea obligațiilor era considerată drept o datorie primordială a fiecărei gospodării din mediul rural și trebuia efectuată necondiționat, în termenele fixate, din recolta treierată în primul rînd. În cazul în care gospodăria țărănească nu îndeplinea obligațiile respective în termenile stabilite, era impusă la plata unei amenzi echivalente cu prețul de piață al cantității de produse nelivrate. Dacă țaranul, cînd i se confisca pîinea recoltată, se împotriveau, el era tras la răspundere conform articolului 58 și 58-1 al Codului penal al RSS Ucrainene („crime contrarevoluționare”). Colectările forțate ale produselor alimentare din anul 1945 vor constitui cauza principală a declanșării foametei din iarna 1945/1946. Prin acest act de genocid autoritățile sovietice au urmărit mai multe scopuri, dar obiectivul principal era depopularea ținutului prin exterminarea elementului autohton. Ultimele cercetări științifice arată că pe teritoriul dintre Prut și Nistru din cauza subnutriției au decedat peste 200 mii de oameni. Prin intermediul foametei ocupanții sovietici au urmărit lichidarea instinctului de proprietar al țaranului. Astfel, țaranului i se insufla că este neputincios și că va muri de foame, dacă nu va renunța la averea sa pentru a intra în colhozul bolșevic. În cazul dat se reliefează vizibil raportul de cauză-efect dintre procesul de colectivizare și foametea. Este necesar de menționat

faptul că după ce gospodăriilor țărănești li se înmînau „obligățiile” privind livrările de cereale la stat, în operațiunea colectărilor intrau împuterniciți de toate nivelele, sovietele sătosești, structurile de partid și de stat rationale și cele ierarhic superioare. Fiecare soviet sătesc organiza grupuri de împuterniciți - un împuternicit pentru 20-25 de gospodării țărănești. Aceștia reprezentau „forța combativă” a regimului sovietic pentru extragerea din satele RSS Moldovenești a produselor agricole. Împuterniciții erau recrutați din rîndul celor mai săraci țărani. Pentru a asigura eficacitatea muncii acestora se organizau și unele competiții ce-i motivau, spre exemplu dacă în urma perchezițiilor se confiscau produse ascunse 5% reveneau împuterniciților.

Reprezentanții structurilor de partid și sovietice, sosiți în sate, comiteau fărădelegi, efectuau percheziții, confiscau averea, arestau și băteau țărani. Se știe că de obicei ceea ce este expus în documente diferă de realitatea cruntă, deci, iată ce au povestit despre acei ani locuitorii satului Mereni: Tudor A. Chiriță (n.1924) veteran de război: „La 2 martie 1947 m-au demobilizat și am venit acasă. Aici era o foame mare, lumea era sleită de puteri cu totul.Cînd a ieșit puțin grîu pe dealuri, mă duceam și mîncam boabele încă necoapte; așa mi-am mai venit în fire. Țin minte că, odată, m-am întors cu nevasta de la deal și, cînd am intrat în ogradă, am simțit că miroase a răcitură. Mă mirasem tare pentru că nu aveam de unde: mama găsisse în pod niște opincuțe din piele de vacă; le-a fiert și a făcut din ele răcitură. și vreau să vă spun că mîncarea ceea a fost foarte bună...”

După depășirea consecințelor foametei, teroarea declanșată de statul totalitar împotriva populației pașnice viza colectivizarea gospodăriilor țărănești. Dușmanii care se împotriveau acestui proces se considereau chiaburii. Gospodăriile calificate drept chiaburești erau sub aspect economic destul de slabe, de aceea „pericolul politic” ce-l reprezintă „chiaburul” în Basarabia era inventat, deoarece i se incriminau „forme ale luptei de clasă” gen: teroare, diversiuni, agitație antisovietică etc. Pe lîngă eticheta de „dușman de clasă”, țaranul basarabean, inclus în listele chiaburilor, mai purta și pecetea de „naționalist”. În noaptea de 5 spre 6 iulie a fost declanșată operațiunea de ridicare și deportare a basarabenilor, purtînd denumirea cifrată „Iug”(„Sud”). Rezultatul operației a fost deportarea a 35 786 de persoane, dintre care 9864 de bărbați, 14033 de femei și 11889 de copii. Drept mărturie a calvarului prin care au trecut basarabeni în acești ani de groază stau relatările celor care au supraviețuit și, după moartea lui Stalin, eliberați, s-au întors acasă. Un caz ieșit din comun este cel al Mariei Frunză-Ursachi (1924-2001), pornită, în 1947, de la Mereni în căutarea unei bucați de pîine și reținută, la Rostov, ca „speculantă”. Arestată și obligată ulterior să muncească în portul Dudinka, ținutul Krasnoiarșk. Iată ce a mărturisit dumneaai: „La Rostov am cumpărat pește,dar n-am avut noroc de el. În trenul care ne aducea acasă s-au urcat controlori și, pe atunci, dacă te prindeau cu schimb de mărfuri, erai numit speculant. Iar cu speculanții Stalin nu se juca. În fața controlorilor ne-am dezis de pește. Mai aruncasem și pașapoartele, ca să nu se afle de unde sîntem și ce am căutat la Rostov”. După operațiunea „Iug” regimul totalitar comunist și-a concentrat atenția asupra altor categorii de basarabeni. În paralel cu pregătirile pentru distrugerea gospodăriilor țărănești se desfășurau acțiuni preventive pentru o deportare amplă în baza principiului confesional. KGB-ul din RSSM urmărind să contribuie substanțial la reducerea numărului credincioșilor, în perioada aprilie 1944-mai 1946, lichidase 17 organizații și grupuri religioase, arestînd 71 de persoane. Agenții securității afirmau cum că clericii și sectanții „convoacă adunări cu caracter antisovietic, răspîndesc zvonuri antisovietice, contracarează măsurile puterii sovietice la sat,educă tineretul în spirit antisovietic”. Cea mai gravă crimă, așa cum afirmau șefii Ministerului Securității din RSSM, era „tendința clericilor de a organiza o muncă dușmănoasă în scopul menținerii prin intermediul bisericii a influenței românești asupra populației religioase și educării unei atitudini negative față de orînduirea sovietică”. Operațiunea ce ține de deportare pe baza principiului confesional purta denumirea „Sever”(„Nord”). În Uniunea Sovietică jertfele stalinismului au constituit 40 000 000. Dintre care moldoveni represați, deportați, judecați 75000, mereneni- circa 85 de familii ~ 600 de oameni. Familia Agafiei Barbăroșie s-a întors în sat după 9 ani de lagăr,dar nu i s-a restituit bunurile, familia M.Cerescu după 8 ani (soțul 12 ani) au revenit și nu aveau unde trăi, sovietul sătesc nu le-a întors casa, iar I.S.Baciu au fost eliberați din Siberia în 1957-1958, neavînd dreptul să revie în sat (în 1962 i-au revăzut dosarul, l-au închis și li s-au restituit ceea ce le aparținea în Mereni). Din cei ~ 600 de oameni s-au întors mai mult de jumate.Consecințele terorii se resimt și astăzi, cînd multe persoane încearcă să-și restabilească măcar o parte din ceea ce i s-a confiscat, să primească o pensie pentru munca prestată în favoarea imperiului sovietic de-a lungul deceniilor de exil antiuman. **În scopul comemorării și aducerii unui omagiu pentru victimele ororurilor staliniste în localitatea Mereni se edifică un complex muzeal al victimelor represiunilor politice „Siberiada”.** Complexul va oferi o imagine clară a ceea ce s-a întîmplat cu cei deportați, de unde a pornit calvarul și cu ce s-a încheiat. Muzeul va cuprinde o casă părintească (care e deja construită) , cîteva vagoane prin intermediul cărora zecile de mii de basarabeni au fost duși în Siberia. Apoi va urma Poarta Durerii exprimată prin trei sculpturi „Făclia”, „Rugăciunea” și „Despărțirea”. O altă

zonă va fi o colonie cu regim special, cu o casă (bordei) făcut în pământ și alte monstre ale edificiilor din zona de lagăr unde au fost ținuți deportații merenești (~600 de persoane). Prin această inițiativă, care deja este pusă în aplicație observăm actualitatea temei pentru generația contemporană.

Motivul prin care mai observăm deznaționalizarea poporului este factorul lingvistic. S-a început politica creării noii limbi moldovenești consfințită la Congresul al II-lea al PC din 1949. Aceste modificări aveau drept scop crearea unei noi limbi – moldovenești, cu eliminarea elementelor româno-burgeze. Unicii ce au protestat împotriva acestei crime aş spune eu, a fost cercul intelectual, care deși nu avea acces direct la presă, prin activitatea sa culturală întreținea interesul populației pentru tot ceea ce numim noi astăzi- patrie și naționalism. Conform concepției sovieticilor „noua ortografie” reaprobată în martie 1945, bazată pe alfabetul chirilic, a lichidat „nedreptatea istorică”, comisă de „elementele reacționare românești”, care nu-i considerau pe moldoveni drept „popor de sine stătător”. Pentru autorii „noii ortografii”, alfabetul nu era o simplă „reflectare în scris a sunetelor limbii”. Alfabetul, ortografia mai însemna pentru ei „și orientare politică”. O propagandă activă se ducea prin intermediul ziarelor.

Concluzii:

Fiind „ruptă” de la Patria Mamă România, în Basarabia au survenit un șir de schimbări de ordin politic, economic, social și cultural. După părerea mea cele mai grave consecințe de ordin politic au fost concesiunile teritoriale, care au transformat ulterior ținutul în RSS Moldovenească. Acestea au favorizat ritmul rusificării populației și au impus doctrina bolșevică în rîndurile societății autohtone. Caracteristicile regimului sovietic la sat sunt: foametea (1946-1947), deportările (operațiunea „Iug” din 5 spre 6 iulie 1949), impunerea alfabetului rusesc și formarea unei noi „limbi moldovenești”, represii, cîț și aresturi fără teme, cu scopul colectivizării gospodăriilor țărănești și formarea colhozurilor. În viziunea comuniștilor populația trebuia să fie egală, să cîștige la fel și să lucreze nemijlocit în folosul URSS, istoricii denumesc acest eveniment ca „homo sovieticus”. Toate acțiunile se culminează cu succes datorită dezinformării populației și instinctului de frică, în special foametea organizată. Sunt ipoteze care dezaproabă versiunea oficială a autorităților sovietice (nu a fost recoltă destulă din cauza războiului sau nu s-a făcut grîul), de fapt populația a suferit de subnutriție din cauza „postăvcii” la stat a tuturor produselor care le avea, însăși oamenii au mărturisit că soldații au venit ca vîntul și au măturat tot ce mai era prin podul casei. Același lucru s-a întîmplat și cu deportările sau cum i se mai spune în popor „ridicarea în Siberia”, din cauza sistemului judiciar precar ce practic nu funcționa și nu lucra la nivelul convenit („legea supremă era PC”) persoanelor li se intenta un dosar penal în majoritatea cazurilor fals și în așa mod ajungeau la gara din Chișinău în vagoane pentru animale cu destinația Chișinău - Siberia. Versiunea oficială a eliminării „elementelor chiaburești” era absurdă, dat fiind faptul că persoanele deportate practic nu aveau cu ce-și duce existența, erau țărani simpli și nu prezentau un pericol iminent pentru societate. Ca rezultat țărani nu se mai împotriveau procesului de colectivizare, deja în 1949 în Mereni existau trei colhozuri „Dimitrov”, „Calea Leninistă” și „Bolșevic”. O altă metodă ce ținea populația în frîu era și conceptul lingvistic. Ortografia așa zisei „limbi moldovenești” în frunte cu alfabetul chirilic a trunchiat limba română și a sporit procesul de deznaționalizare. Rezultatul îl vedem astăzi, numeroasele rusizme prezente în vocabularul populației, inaptitudinea exprimării coerente și pe alocuri fobia de a vorbi corect limba română. Generalizînd îmi dau seama că impactul regimului sovietic asupra satului basarabean în perioada 1944-1950 a fost unul covîrșitor, a impus în rîndurile localnicilor ideologii învechite, a stopat aspirațiile oamenilor de a acționa în folosul întregii comunități naționale (voluntariat, implicare civică, exercitarea drepturilor de cetățean) aceștia preferînd să locuiască în pace decît să mai sufere și să vadă ceea ce i-au marcat destinul uman (războiul cu toate consecințele lui).

Bibliografia:

1. Igor Cașu, Virgil Pâslariuc, Flavius Solomon, Pavel Cerbușcă, *Istoria românilor și universală (cl.XII)*, Chișinău, Editura Cartier educațional 2012, p.32.
2. Veaceslav Stăvilă, Mereni *Monografia unui sat răzeșesc*, Chișinău, Editura Atelier 2004, p.7,10,58,75,174,176,177,183.
3. *Moldovenii sub teroarea bolșevică*, Chișinău Serebia 2010, p.43-48, 50,51,54,55.
4. Revista Natura, iulie 2012